

**ҲАРБИЙ ҚАҲРАМОНЛИК ИДЕАЛИНИНГ АХЛОҚИЙ МЕЗОНЛАРИ ВА
ТАРБИЯВИЙ АСОСЛАРИ****Мадаминов Бахромжон***ФарДУ мустақил тадқиқотчиси*

Инсоният тарихининг барча давларида давлат қўшинлари унинг таянчи, халқнинг тинчлиги ва осойишталиги гарови бўлиб келган. Қўшинларнинг ҳолати, таъминоти, ҳарбийларни бурчни бажаришда масъулият, мардлик ва садоқат руҳида ҳамда маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш масалалари мамлакатлар тараққиётида муҳим аҳамият касб этган. Бу борада Шарқ алломаларининг қўшин, хусусан лашкарбоши ва аскарларда юксак маънавий ва ахлоқий фазилатларни шакллантириш борасидаги фикрлари диққатга сазовордир. Хусусан, Абу Наср Форобий лашкарбоши ва унинг фазилатлари хусусида илғор фикрларни илгари суради. Унинг фикрича, лашкарбоши фойдали ва гўзал фикрий қобилияти билан бирга, барча аскарлар учун умумий ахлоқий сифатларга ҳам эга бўлиши керак. Агар у мазкур ҳаракатларни охирига етказишни хоҳласа, аскарларга хос бўлган сифатлардан фойдаланади. Унинг жасурлиги ҳарбийларнинг алоҳида хатти-ҳаракатларида намоён бўладиган жасурликка мос бўлиши керак. Форобийнинг таъкидлашича, қўшинга хос бўлган фазилатларга донолик, мулоҳазакорлик, ишонтира олишлик, жисмонан бақувватлилик, руҳан тетиклик, маънавий етуклик, ватанпарварлик, жасурлик каби юксак инсоний фазилатлар киради. Чунки буларсиз қўшин мукамал ва ғолиб бўла олмайди. Алломанинг бу фикрлари кейинги давр мутафаккирлари томонидан ривожлантирилди.

Ҳарбий қаҳрамонлик идеалига доир маънавий меросимизда душманга қарши урушда ҳукмдор ва қўшинлар адолат қоидаларига риоя қилишлари кераклиги уқтирилади: бу душман устидан муқаррар ғалаба қозонишни таъминлайди. Бунинг учун ҳукмдор қобилиятли, узоқни кўрувчи, маълум маънода “жосуслик” санъатига эга бўлиши керак. Бу борада Жалололдин Давоний аскарларда 3 та фазилат мужассам бўлмоғи кераклигини таъкидлайди. Булар а) жасурлик, б) зукколик, в) моҳирлик [1.38-39]. Чунинчи, жангда ўзини кўрсатган аскарларни муносиб баҳолаш ва рағбатлантириш муҳим аҳамиятга эга. Подшоҳ ҳатто, душман устидан ғалаба қозонганидан сўнг ҳам ҳушёрлигини йўқотиши ярамайди. У мамлакатнинг ҳарбий қудратини душмандан махфий сақлаши лозим. Давонийнинг фикрича, аскарлар энг шижоатли кишилардир, чунки улар давлат чегараси ва қалъаларини кўриқлайдилар. Шунинг учун улар давлатнинг энг ҳурматли кишилари ҳисобланадилар. Давлат бошлиғи уларга доим моддий ёрдам кўрсатиб, ҳар бир аскарни эъзозлаши лозим.

Маърифатпарвар Аҳмад Донишнинг аскар бошлиғи, уларнинг фазилатлари ва қўл остидагиларга муносабати тўғрисидаги ғоялари қимматлидир. Аллома лашкар бошлиғи шижоатлилик, фаҳм-фаросатлилик, тажрибалилик, жасурлик, зийраклик, донишмандлилик, довбюрлик каби сифатларга эга бўлиши шарт эканлигини айтади. Бундай сифатларга эга бўлган киши аскар бошлиғи бўлар экан, шундагина аскарни

сақлаб, зиён ва заҳматга қолдирмай, душманни енгиб шон ва шарафга эришади[2.63.97].

Шарқ мутафаккирлари асосий эътиборларини бир томондан, қўшинлар куч-қудратини ошириш, уларнинг ҳарбий маҳоратини юксалтириш, мамлакат яхлитлиги ва хавфсизлигини сақлашга, иккинчи томондан, қўшинда маънавий-ахлоқий ва ғоявий фазилатларни тарбиялашга қаратдилар. Алломаларимизнинг бу фикр-мулоҳазалари бугунги кунда мамлакатимиз ҳарбий салоҳиятини мустаҳкамлаш, ҳарбий хизматчиларнинг жанговар шайлигини ошириш ва уларда юксак инсоний фазилатларни тарбиялашда муҳим манба бўлиши шубҳасиз.

Ҳарбий қаҳрамонлик идеали тарбияси умумий талқиндаги ватанпарварликдан қатор жиҳатларга кўра фарқланишини тадқиқотчи Г.М.Эргашева қуйидагича изоҳлайди:

- биринчидан, ҳарбий қаҳрамонлик идеали тарбияси Ўзбекистон фуқароларини Ватанни қурол билан ҳимоя қилишга тайёрлашни ўз олдига мақсад қилиб қўйган;

- иккинчидан, ҳарбий қаҳрамонлик идеали асосини Ўзбекистон Қуролли Кучларининг удумлари ташкил этади, ватанпарварлик тарбияси асосини эса ҳарбий удум билан бир қаторда меҳнат удумлари ташкил қилади;

- учинчидан, ҳарбий қаҳрамонлик идеали тарбияси Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларига нисбатан ҳурмат ва ғурурланиш, ҳарбий хизматчи бўлишга хоҳиш ва интилиш ҳамда қўлида қурол билан мустақил ватанни ҳимоя қилиш ҳиссини уйғотади. Ватанпарварлик тарбияси эса Ватанига содиқлик, Ўзбекистон фуқароси ўз давлатининг буюклигини, кучлилигини мустаҳкамлаш, мустақиллигини ҳимоя қилиш ҳиссини ривожлантиради[3.83.20].

Ҳарбий қаҳрамонлик идеалининг ахлоқий мезонлари сифатида - фидоийлик, масъулиятлилик, қаҳрамонлик, чидамлилик, садоқат, орият ва ғурур каби мезонлар ташкил этади.

Ҳарбий қаҳрамонлик идеали ушбу мезон-тушунчаларнинг ўзаро узвийлиги ва узлуксизлиги асосида шаклланади, ривожланади. Бунда миллий ва умуминсоний қадриятларга, халқ оғзаки ижодига, миллий ва жаҳон адабиётининг нодир дурдоналарига, буюк аجدодларимизнинг ҳаёти ва ижодий меросига таянади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1.Жалолоддин Давоний. Ахлоқи Жалолий. ЎзР ФА Абу Райхон Беруний номидаги Шарқшунослик институтида сақланаётган қўлёзма. Инв. №7703.

2.Раджабов З.Ш. О политическом трактате Ахмада Дониша. –Душанбе: Дониш, 1976 –с. 97.

3.Эргашева. Г.М. Ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялашда кўргазмали қуроллардан фойдаланиш (Альбом. Ўқув-услубий қўлланма). –Тошкент: Олий ҳарбий техника билим юрти, 2008. -20 б.